

بخش
دوم

دکترین تک وجهی

آیا جمهوری اسلامی ایران برای ورود به نظام آینده جهان آمادگی دارد؟

شهاب شهبازی
خبرنگار گروه دیپلماسی

مقام های جمهوری اسلامی ایران به صورت پیوسته از تحولی قریب الوقوع در نظام جهانی خبر می دهند و در اظهارات خود نوید پایان نظم جهانی مبتنی بر سلطه آمریکا و ایجاد یک نظم جدید را می دهند. سیدابراهیم رئیسی، رئیس جمهور اسلامی ایران در یکی از سخنرانی های خود شاخصه های نظم جدید جهانی را «ایستادگی در مقابل یکجانبه گرایی، تحقق استقلال ملت ها، اجرای عدالت در جوامع بشری، منزوی ساختن تحریم و جنگ، احترام به ملت ها، چندجانبه گرایی، انحصارزدایی، گسترش همکاری های رسانه ای و تغییر سازوکارهای موجود در شورای امنیت سازمان ملل» عنوان می کند. اگر پیش بینی ظهور نظام جدید جهانی درست باشد، ایران برای ورود به این دوره جدید چه تمهیداتی اندیشیده است؟ آیا دکترین سیاست حکومت جمهوری اسلامی بر مبنای این تحول تدوین شده است؟ دکترین سیاست خارجی جمهوری اسلامی چه ویژگی هایی دارد؟

نصرت الله تاجیک سفیر پیشین ایران در اردن در گفت و گو با هم میهن مطرح کرد:

دکترینی برای کاهش اثرات تنهایی استراتژیک

در مرحله بعدی یک گزارش یا سند سفید تهیه می شود. سند یا گزارش سفید (White Report)، سند نهایی است که یک گزارش عمقی، قانع کننده و مسئولانه برای معرفی مسائل متبلا به آن سازمان یا نهاد است. این مسائل می تواند مربوط به سودآوری باشد، می تواند مشتری مداری باشد و می تواند هر مسئله ای باشد. در این سند راه حل ارائه می شود که بتواند افکار عمومی را قانع کند.

پس گزارش سبزی یک گزارش اولیه است، هیچ تعهدی ندارد، بیان موضوع و بیان مسئله می کند و گزارش سفید با بحث کارشناسی با استفاده از بازخورد مباحث مطرح شده در مورد سند سبزی تهیه می شود. چنین فرآیندی برای تهیه سند بالادستی در ایران مغفول مانده است. باید جامعه را ترغیب کرد که نهادهای مدنی، نهادهای عمومی و حاکمیتی دیگر دید امنیتی نسبت به گزارش ها نداشته باشند. این گزارش ها را منتشر کنند و جامعه به جای اینکه سرگرم اخبار گذرا و مسائل زرد و سطحی باشند، به این گزارش ها مشغول شود. دانش و سطح مشارکتش بالا رود و احساس مسئولیت کند و خودکنترلی شهروند در جامعه را افزایش دهد. بنابراین انتشار اینگونه گزارش ها باعث رشد مردم می شود و سطح بینش عمومی را بالا می برد و ما شهروند مطلع و مسئول را در جامعه داریم. نهادها هم از انتشار این گزارش ها منفعت می برند، چراکه می توانند با استفاده از بازخوردی که می گیرند سند سفید خود را منتشر کنند و افکار عمومی را در مورد راه حل هایی که برای مسائل دارند، اقناع کنند. در کشور ما امروز مردم بلاتکلیف هستند، روی هوا هستند، نمی دانند مملکت چگونه اداره می شود. به نظر من چنین مشارکتی است که ارزشمند است. اینکه مردم صرفاً پای صندوق بیایند و رای بدهند و به خانه برگردند، به تنهایی کافی نیست. مردم باید بتوانند در نحوه اداره کشور و دغدغه های حکومت مشارکت کنند. امیدوارم این اهتمام شما به موضوع نقش دکترین های سیاست خارجی در فرهنگ سازی عمومی باعث پرداختن بیشتر به این موضوع مهم گردد.

آیا جمهوری اسلامی ایران دکترین مشخصی در سیاست خارجی کشور دارد؟

زیربنای رویکرد سیاست خارجی کشور اساساً از اسناد بالادستی مانند قانون اساسی، اندیشه ها و رهنمودهای رهبران و مسئولان و کلاً از مباحثه سیاسی (Political Debate) یا گفتگمان غالب و جاری در کشور (Discourse) سرچشمه

بسیاری از کشورهای جهان به صورت متناوب اسناد راهبردی بالادستی تدوین و برای فراهم کردن زمینه مشارکت عمومی، آن را منتشر می کنند. اما فقدان دکترین مشخص سیاسی در اداره حکومت باعث می شود که مجریان در برنامه ریزی، سیاست گذاری و عملیاتی کردن این اسناد راهبردی، دچار سردرگمی شوند. اگر دکترین سیاسی وجود نداشته باشد، نهادهای مدنی و سازمان های حکومتی به صورت زیگزاگی حرکت می کنند و نمی توانند در یک مسیر معین و قابل اطمینان برای نیل به اهداف به پیش بروند.

دکترین ها می توانند در هر زمینه ای باشند. دکترین های نظامی، امنیت ملی، اقتصادی و غیره وجود دارند. اینجا سوال شما بیشتر مختص به سیاست خارجی است، اما هر وزارتخانه ای یا هر بخشی می تواند یک یا چند دکترین برای تأمین اهداف خودش داشته باشد که مجموعه اینها به سمت تأمین مصالح ملی یا احداث سازی اهداف ملی حرکت می کند.

چگونه می توان برای سیاست خارجی کشور دکترین تدوین کرد؟

یکی از روش های تدوین دکترین، بهره گیری از افکار عمومی است. دکترین های حکومت ها در دو قالب منتشر می شود که به آنها اسناد سبز و اسناد سفید گفته می شود. متأسفانه در جامعه ما این کار معمولاً اتفاق نمی افتد یا اگر هم اتفاق بیفتد، به صورت غیررسمی، بریده بریده و غیرمنسجم انجام می شود. در واقع در کشور ما مسئولان هر یک از در می سخن می گویند، یکی چیزی می گویند، دیگری تکذیب می کند و به جای هدایت افکار و انسجام نظری، باعث سردرگمی جامعه می شوند. همین سردرگمی باعث شده جامعه ما از قواره بندی خارج شود. اسناد سبز (Green Report) گزارش اولیه برای بحث عمومی است. حتی یک حزب می تواند گزارش یا سندی سبز در مورد اهداف یک یا چندساله خود منتشر کند. احزاب معمولاً دبیرکلی دارند که این فرد می تواند یک گزارش یا سند سبز منتشر کند. در گزارش سبز، یک فرد، حزب، نهاد مدنی، حکومت، وزارتخانه یا نهاد عمومی یک گزارش اولیه منتشر می کند که تقریباً مانند توضیح می دهد که چگونه می خواهد به اهداف خودش برسد. در چنین اسنادی معمولاً هیچ ساز و کار اجرایی و یا هدفی قطعی که به آن تعهد وجود داشته باشد، نمی آید. این سند سبز به بحث عمومی گذاشته می شود، روی آن نظر داده می شود و از مشارکت و بحث عمومی استفاده می شود و در اثر آن بازخورد

نگاه
دیپلمات

ایران در سیاست خارجی خود از چه دکترینی پیروی می کند؟ برای تدوین یک دکترین موفق برای حضور مؤثر و مقتدر در نظام جدید جهانی، حکومت جمهوری اسلامی باید چه شاخصه هایی را در نظر بگیرد؟ اینها سوال هایی است که از نصرت الله تاجیک، دیپلمات بازنشسته پرسیدیم. این دیپلمات بازنشسته معتقد است که جمهوری اسلامی باید برای تدوین دکترین قابل قبول در سیاست خارجی از ظرفیت افکار عمومی و اجتماعی خود استفاده کند. در ادامه متن کامل گفت و گو هم میهن را با نصرت الله تاجیک، دیپلمات بازنشسته و سفیر پیشین ایران در اردن مطالعه می کنید:

چیزی که از آن با عنوان دکترین سیاست خارجی یاد می شود، چیست؟

دکترین مجموعه ای از باورها، رهنمودها و آموزه های توصیفی است که با مقاصد عملیاتی تدوین شود. دکترین ها بیش از آنکه نظری و تئوریک باشند، جنبه عملیاتی دارند. دکترین ها نقش راهنما و چارچوب رفتارها و اقدامات را دارند و فراتر از راهبرد، سیاست و خط مشی محسوب می شوند. در هر واحد حاکمیتی در زیربنای ترین سطح نظری، ایدئولوژی وجود دارد. ایدئولوژی ها الزاماً اعتقادات مذهبی نیستند بلکه ایدئولوژی های سیاسی هم داریم؛ مثلاً از رایج ترین ایدئولوژی های سیاسی، ایدئولوژی لیبرالیسم و سوسیالیسم هستند. دکترین ها عموماً از ایدئولوژی ها سرچشمه می گیرند. دولت ها عمدتاً دکترین های خاصی را بر مبنای جهان بینی خود دنبال می کنند، البته دکترین مختص واحد دولت نیست و اشخاص و گروه ها هم می توانند صاحب دکترین باشند. دکترین سیاسی نوعی جهان بینی عملیاتی محسوب می شود. وقتی یک رئیس دولت یا دولت دکترین خود را داشته باشد، برنامه های سیاسی، راهبردها و سیاست گذاری های خود را براساس این دکترین بنا می کند. دکترین سیاست خارجی تنظیم یکجانبه اصولی است که بر طبق آنها دولت ها مشی خودشان را در جهان طراحی می کنند. در کنار دکترین های سیاسی، دکترین های نظامی هم داریم که رابطه تنگاتنگ و نزدیکی با یکدیگر دارند. دکترین نظامی به مجموعه ای از روش ها برای عملی کردن استراتژی های نظامی کشور اطلاق می شود.

فقدان دکترین چه مشکلات و چالش هایی ایجاد می کند؟

آنچه در این ستون می خوانید، دیدگاه های رسانه های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع رسانی منتشر می شود و این دیدگاه ها موضع روزنامه «هم میهن» نیست.

FT FINANCIAL
TIMESناو مر موز ایرانی
در خلیج عدن

تحلیل گران دریانوردی ادعا می کنند که حضور رمزآلود یک ناو ایرانی در خلیج عدن ممکن است با هدف گرا دادن به شورشیان حوثی برای حمله به کشتیرانی تجاری باشد. کشتی بهشاد که در ظاهر یک ناو فلبر است، بعد از سال ها حضور در دریای سرخ به خلیج عدن رفت؛ جایی که حملات از سمت یمن به کشتی ها در این آبراه حیاتی افزایش پیدا کرد. این کشتی از آن زمان تاکنون با سرعت ناچیز و مسیری زیگزاگی حرکات غیرعادی در منطقه انجام می دهد. کارشناسان می گویند زمانی که ماه گذشته بهشاد از کار ایستاده بود، تعداد حملات حوثی ها هم کاهش پیدا کرد. جان گاهگان، رئیس شرکت ارزیابی ریسک دریانوردی سدنا گلوبال می گویند که رفتار بهشاد برای یک کشتی به ظاهر با بربری که به نام ایران ثبت شده و پرچم ایرانی دارد «به شدت غیرعادی به نظر می رسد. وی معتقد است: «این موضوع باعث می شود سوالات زیادی در مورد نقش این کشتی در بحران کنونی به وجود بیاید. اگر این کشتی در مورد حرکت کشتی های دیگر به رژیم حوثی اطلاعات نمی دهد، پس چه کار می کند؟» نگرانی ها در مورد احتمال ارسال اطلاعات کشتی ها به یمن توسط بهشاد، بعد از حمله هفته جاری به کشتی ترو کانفیدنس که از چین به عربستان سعودی، فولاد و کامیون منتقل می کرد، افزایش پیدا کرد. در این حمله سه تن از خدمه کشتی کشته شدند. این نخستین تلفات حملات حوثی ها به کشتی ها بود که باعث تلفات انسانی شد. بهشاد تنها ۴۳ مایل دریایی از محل حمله به کشتی ترو کانفیدنس فاصله داشت. کارشناسان به کاهش حملات حوثی ها در ماه فوریه اشاره می کنند که بعد از حمله سایبری به بهشاد رخ داد. داده های مارین ترافیک نشان می دهد که بهشاد در این زمان به مدت دو هفته خارج از مسیر عادی خود قرار گرفته بود. گرت شاپس، ماه گذشته به نگرانی ها نسبت به کشتی های ایرانی که اطراف یمن حرکت می کنند، اشاره کرده بود. یک ویدئو که اخیراً در یک کانال تلگرامی ایرانی منتشر شده است، بهشاد را یک انبار سلاح شناور توصیف می کند که در مبارزه با دزدی دریایی نقش بازی می کند.

مقام های آمریکایی ایران را متهم می کنند که به حوثی ها «اطلاعات تاکتیکی» ارائه می دهند تا به کشتی های تجاری حمله کنند. مقام های ایرانی اصرار دارند که شبه نظامیان تحت حمایت شان کاملاً مستقل عمل می کنند، اما حملات حوثی ها را تحسین کرده اند. کارشناسان امنیت دریانوردی بارها نسبت به احتمال ارتباط بهشاد با حملات حوثی ها هشدار داده اند. این کشتی که سال ها در دریای سرخ به صورت ساکن حضور داشته از روز ۱۱ ژانویه از طریق تنگه باب المندب به سمت خلیج عدن حرکت کرد. بلافاصله بعد از این حرکت بود که مجموعه ای از حملات به کشتی ها در این منطقه انجام شد. وسعت خلیج عدن بسیار وسیع تر از دریای سرخ است و به همین دلیل مشاهده کشتی ها در این منطقه مشکل تر است. گاهگان معتقد است که ارتباط بین حرکات بهشاد و حملات، غیرقابل انکار است. او می گویند: «هر چند می دانم که ایران به تکذیب نقش این کشتی در وضعیت کنونی ادامه می دهد، اما خیلی سخت است که چنین چیزی را باور کرد.» بین روزهای ۲ تا ۱۹ فوریه گزارش شد که بهشاد حمله سایبری شده است و بهشاد در جیبوتی، جایی که چین یک بندر بزرگ دارد، پهلو گرفت. در این مدت وضعیت حملات در خلیج عدن تقریباً آرام بود. در این مدت تنها چند حمله مؤثر انجام شد، اما وقتی بهشاد دوباره به خلیج عدن بازگشت، تعداد این حملات ناگهان دوباره افزایش یافت. گاهگان می گویند که اگر ایران به حوثی ها سلاح داده باشد، آنگاه نقش بهشاد هم منطقی به نظر می رسد. وی می گویند: «آیا سخت است تصور کنیم که ایران به حوثی ها اطلاعات هم می دهد تا اهداف خود را شناسایی کنند؟» هنوز روشن نیست که آیا ائتلاف تحت رهبری آمریکا برای مقابله با تهدیدات حوثی ها آمادگی دارند تا علیه این کشتی مرموز اقدام کنند.